

МЕТОДОЛОГІЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ НА ГАЛУЗЕВОМУ РІВНІ

METHODOLOGY OF FINANCIAL-ECONOMIC POTENTIAL AT THE INDUSTRY LEVEL MANAGEMENT

У основу статті покладена ідея розробки концептуальних положень забезпечення ефективності системи управління фінансово-економічним потенціалом на галузевому рівні. Досліджено теоретико-методичні підходи до формування фінансово-економічного потенціалу та обґрунтовано методи аналізу й оцінки його загального рівня. Також звертається увага на необхідність створення ефективної системи управління фінансово-економічним потенціалом галузі з урахуванням взаємозв'язку фінансового, виробничого та ресурсного потенціалів. У статті актуалізовано алгоритм визначення галузевого рівня фінансово-економічного потенціалу. На основі цього вдосконалено методіку його оцінки за допомогою інтегрального показника, нормованого за еталонними значеннями.

Ключові слова: фінансово-економічний потенціал на галузевому рівні, фінансові ресурси, фінансовий капітал, виробничий і ресурсний потенціали, моніторинг фінансово-економічного потенціалу підприємств.

В основу статті положена ідея розробки концептуальних положень забезпечення ефективності системи управління фінансово-економічним потенціалом на галузевому рівні. Исследованы теоретико-методические подходы к формированию фінансово-економічного потенціала и обоснованы методы анализа и оценки его общего уровня. Также обращается внимание на необходимость создания эффективной системы управления фінансово-економічним потенціалом отрасли с учетом

взаимосвязи фінансового, производственного и ресурсного потенциалов. В статье актуализирован алгоритм определения отраслевого уровня фінансово-економічного потенціала. На основании этого усовершенствована методика его оценки с помощью интегрального показателя, нормированного по эталонным значениям.

Ключевые слова: фінансово-економічний потенціал на отраслевом уровне, фінансовые ресурсы, фінансовый капитал, производственный и ресурсный потенциалы, мониторинг фінансово-економічного потенціала предприятий.

The article is based on the idea of developing conceptual positions of ensuring the effectiveness of financial-economic potential at the industry level management system. Theoretical and methodological approaches to the formation of financial-economic potential were investigated, and methods of analysis and evaluation of its overall level were justified. Also attention is paid to the need for creating an effective management system of financial-economic potential of the industry considering the relationship of the financial, production and resource potentials. The article actualized algorithm for calculating the industry level of financial-economic potential. Based on this method of its evaluation by means of the integral index normalized by reference values was improved.

Key words: financial-economic potential at the industry level, financial resources, financial capital, production and resource potentials, monitoring of financial-economic potential of enterprises.

УДК 658.14.012.22

Капканець В.С.

аспірант кафедри економіки, організації та управління підприємствами ДВНЗ «Криворізький національний університет»

Постановка проблеми. В умовах інтеграції виробництва у глобальний економічний простір в системі управління підприємством на галузевому рівні значно зростає роль фінансів. На сучасному етапі розвитку фінанси стають найбільш мобільним економічним ресурсом, який визначає динаміку й результати господарської діяльності як окремих підприємств, так і галузей загалом. Вони є потужним фінансовим потенціалом для оперативного й стратегічного впливу на загальну господарсько-економічну ситуацію та кон'юнктуру внутрішнього й зовнішнього ринків. Враховуючи це, можна сказати, що однією з головних особливостей економіки галузі, незалежно від поставлених нею цілей – забезпечення конкурентоздатності, економічної безпеки, стабільності та сталого розвитку, – є її фінансово-економічний потенціал. Однак формування фінансово-економічного потенціалу підприємств на галузевому рівні пов'язано з багатьма невизначеностями і ризиками. Тому сьогодні усе більшої актуальності набуває питання створення ефективної методології управління фінансово-економічним потенціалом на галузевому рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика дослідження методологічних аспектів управління фінансово-економічним потенціалом суб'єктів господарювання та галузей загалом посідає чільне місце в працях вітчизняних і зарубіжних дослідників. Теоретичні та прикладні аспекти управління фінансово-економічним потенціалом, зокрема оцінки, аналізу, моніторингу та державного регулювання фінансового потенціалу розвитку підприємств, галузей і держави, у своїх працях розглядали такі вчені, як І. Ансофф, Є. Афанасьєв, І. Бланк, А. Воронкова, В. Геєць, Б. Данілішин, В. Ковальов, М. Мескон, Б. Мочалов, В. Нусінов, А. Поддєрьогін, В. Савчук, А. Ткаченко, О. Щєкович [1–9].

Постановка завдання. Метою статті є розкриття і дослідження теоретико-методологічних підходів до ефективного управління фінансово-економічним потенціалом підприємств на галузевому рівні в умовах євроінтеграції у глобальний економічний простір.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес інтеграції України у світовий економічний

простір загострює та актуалізує питання управління наявними та потенційними можливостями суб'єктів господарювання. Тому в основу дослідження покладена ідея розробки концептуальних положень забезпечення ефективності системи управління фінансово-економічним потенціалом підприємств на галузевому рівні.

Управління фінансами підприємства вимагає ідентифікації, а також ефективної якісної і кількісної оцінки фінансової складової його господарської діяльності, що визначає не тільки досягнутий рівень ліквідності й рентабельності, але і його перспективи розвитку у фінансовому плані. Розв'язанню цього завдання відповідає орієнтація на комплексне поняття «фінансово-економічний потенціал суб'єкта господарювання». Цей висновок заснований на аналізі літературних джерел, в яких досліджуються питання економічного змісту та складу фінансово-економічного потенціалу, а також значень, які надають йому різні автори в системі управління фінансово-господарською діяльністю підприємств на галузевому рівні.

Нині сучасна економічна наука ще не прийшла до єдиного визначення сутності фінансово-економічного потенціалу (ФЕП). Серед усіх наявних теоретичних підходів лідирує ресурсна концепція, згідно з якою ФЕП є сукупністю наявних фінансових засобів, ресурсів і можливостей, а також їх резервів, які можуть бути залучені у господарську діяльність підприємства. Таке визначення є досить загальним і відображає лише реально досягнуті результати. До того ж ресурси існують незалежно від суб'єктів економічної діяльності, тоді як потенціал неможливо відділити від поняття «менеджмент», оскільки самі фінансово-економічні можливості не можуть окремо трансформуватись у фінансові результати без управлінського важеля.

Аналіз літературних джерел з теми дослідження свідчить про те, що фінансово-економічний потенціал трактується не завжди однозначно. Одна група науковців ототожнює ФЕП безпосередньо з фінансовими ресурсами, а інша – з фінансовим капіталом. Однак між цими категоріями є суттєва відмінність, яка виявляється завдяки їх елементній структурі, джерелам формування та факторам впливу на них.

У своїх наукових працях В. Ковальов та Віт. Ковальов під фінансово-економічним потенціалом розуміють загальну характеристику фінансового становища та фінансових можливостей підприємства [2, с. 383]. А кількісно фінансово-економічний потенціал вони характеризують показниками платоспроможності, ліквідності, фінансової стійкості, прибутковості, рентабельності, внутрішньофірмової ефективності та інвестиційної привабливості підприємства [3, с. 368].

М. Баканов та А. Шеремет стверджують, що оцінювання майбутнього потенціалу суб'єкта гос-

подарювання разом з діагностикою його минулої діяльності та фінансового стану на момент здійснення такої оцінки є цільовими завданнями фінансового аналізу [4, с. 280]. Слід зауважити, що, як і в попередньому трактуванні, фінансово-економічний потенціал здебільшого зводиться до предмета фінансового аналізу. Тому такий підхід вважаємо дещо обмеженим, оскільки він узагальнює параметри кількісного визначення рівня фінансово-економічного потенціалу.

Проте окремі науковці пов'язують фінансово-економічний потенціал з фінансовою незалежністю суб'єкта господарювання, його кредитоспроможністю (ліквідністю) та фінансовою стійкістю [5, с. 121].

Існує широке коло авторів, які вважають, що окремі види ресурсів представлені лише об'єктивними носіями різних типів потенціалу. Іншими словами, рівень потенціалу підприємства визначається загальним обсягом накопичених видів економічних ресурсів. Враховуючи методологічні суперечності цього підходу, можна зробити застереження про важливість розмежування рівня потенціалу від обсягу його носіїв – матеріальних та нематеріальних ресурсів [6, с. 90]. Тому, наприклад, визначення С. Орехова, який пов'язує фінансово-економічний потенціал з ресурсними можливостями підприємства і визначає його ресурсами, які воно може мобілізувати на фінансовому ринку [7, с. 20], недоречно вважати повним.

Ю. Сердюк-Копчекчі визначає фінансово-економічний потенціал як «сукупність фінансових ресурсів, які беруть участь у промислово-господарській діяльності та характеризуються можливістю їх залучення для фінансування як майбутньої діяльності промислових підприємств, так і їх стратегічних напрямів розвитку» [8, с. 93].

Слід сказати, що різні підходи до визначення категорії «фінансово-економічний потенціал» зумовлюють проблеми його кількісного виміру в умовах діяльності конкретних суб'єктів господарювання на галузевому рівні та обмеженість використання цього показника в процесі обґрунтування методологічних положень щодо забезпечення ефективності управління фінансово-економічним потенціалом галузі.

Дослідження сутності фінансово-економічного потенціалу дало змогу визначити його як сукупність фінансових ресурсів і виробничих можливостей підприємства, які, поєднуючись, дають змогу забезпечити прийнятий стратегічний напрям розвитку суб'єкта господарювання. Фінансово-економічний потенціал є досить складною й динамічною системою, елементи якої взаємообумовлені та щільно пов'язані. Будь-який з цих елементів залежить від рівня розвитку підприємства, його конкурентної позиції на цільовому ринку, можливості залучення та поєднання різних джерел фінансу-

вання, рівня ефективності системи управління капіталом та фінансами тощо.

Управління фінансово-економічним потенціалом – це поетапний процес впливу на фінансовий потенціал для збереження його стійкості або переходу із одного стану в інший відповідно до цілей діяльності суб'єкта господарювання. Рівень наявного у підприємства ФЕП визначається обсягом та якістю накопичених у нього фінансових ресурсів (стану активів, рівня ліквідності, можливостей і обсягів залучення кредитів).

Дослідивши трактування поняття «фінансово-економічний потенціал», можна узагальнити, що ФЕП є сукупністю фінансових ресурсів, за допомогою раціонального й ефективного використання яких суб'єкт господарювання здатний отримати бажаний прибуток і досягти поставленої мети своєї діяльності, а також отримати максимально можливий фінансовий результат за рахунок використання наявних власних ресурсів і залучення додаткових зовнішніх коштів на найбільш вигідних умовах.

На галузевому рівні фінансово-економічний потенціал є складною економічною системою функціональних взаємозв'язків між елементами фактичного й потенційного стану розвитку галузі, що спрямовує її здатність активізувати в конкретний час ресурсні, виробничі й фінансові можливості із розкриттям специфіки діяльності галузі як функціональної сукупності фінансового та економічного потенціалів, що максимально забезпечує ефективну реалізацію наявних цілей та напрямів розвитку галузі загалом.

Власне, фінансові, трудові й матеріальні ресурси є основою для виділення трьох основних компонентів фінансово-економічного потенціалу підприємства – ресурсного, виробничого та фінансового. Перша складова має статичний характер, а дві інші – здебільшого динамічний. Причому дина-

мічність виробничого компонента зумовлюється впливом на неї фінансової складової економічного потенціалу. Призначення фінансово-економічного потенціалу загалом слід розглядати з позиції взаємозв'язків між його елементами та результатами діяльності підприємств галузі (рис. 1).

У складі фінансово-економічного потенціалу фінансовий компонент забезпечує можливість перетворення виробничого і ресурсного потенціалів внаслідок виробничої діяльності підприємства. До певного моменту фінансовий потенціал є особливим важелем, який підтримує складний механізм трансформації ресурсів у процесі операційної діяльності підприємства. Слід зауважити, що його роль у відтворювальних виробничих процесах на підприємстві не менш важлива. Склад фінансового потенціалу формують фінансові ресурси, які охоплюють статутний, додатковий і резервний капітали, оборотні активи, фонди накопичення, цільове фінансування тощо. Тому під час комплексного оцінювання фінансово-економічного потенціалу необхідно враховувати такі параметри: обсяг власних коштів, можливість надходження додаткових коштів з різних джерел фінансування, обсяг дебіторської й кредиторської заборгованостей тощо.

Між складовими компонентами фінансово-економічного потенціалу підприємств існують ієрархічні взаємозалежності. Передусім це пов'язано з тим, що ресурсний потенціал є основою та необхідною умовою формування виробничо-господарської діяльності підприємства. Однак для більш активного використання ресурсів в операційному процесі необхідно залучати технологічні й економічні інструменти, а також певні управлінські заходи, спрямовані на ефективність виробництва. Таким чином, ресурсний потенціал перетворюється у виробничий за наявності особливих компонентів, які забезпечують процес виробництва. При

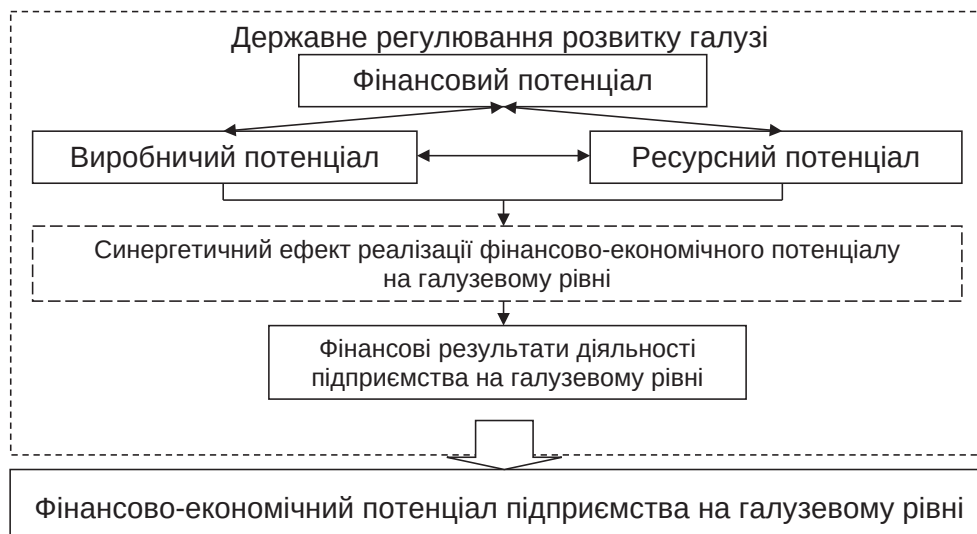

Рис. 1. Взаємозв'язок компонентів фінансово-економічного потенціалу

цьому фінансовий потенціал не тільки забезпечує виробництво, але й виступає гарантом результативного використання фінансово-економічного потенціалу підприємства. Сукупне поєднання розглянутих складових забезпечує відповідний рівень фінансово-економічного потенціалу розвитку підприємства на галузевому рівні.

Фінансово-економічний потенціал будь-якого суб'єкта господарювання на галузевому рівні зазвичай є сукупністю відносин, які виникають на підприємстві, щоб досягти максимально позитивного фінансового результату господарської діяльності за умови:

- наявності достатньої величини власного капіталу для забезпечення бажаного рівня платоспроможності, ліквідності та фінансової стійкості;
- можливості залучення необхідного обсягу капіталу для реалізації ефективних інвестиційних та інноваційних проектів;
- рентабельності власного й залученого капіталів;
- наявності досить ефективної системи управління фінансами;
- забезпечення прозорості поточного і майбутнього фінансового стану.

Отже, алгоритм визначення величини фінансово-економічного потенціалу підприємства має ґрунтуватися на порівняльному аналізі фактичного прибутку у минулому та поточному періодах з урахуванням змін факторів, які могли вплинути на результати діяльності суб'єкта господарювання у базовому та звітному періодах у процесі визначення очікуваного рівня прибутку в прогнозованому періоді під впливом нових факторів, ймовірність яких також доцільно лише прогнозувати.

Слід зауважити, що фінансово-економічний потенціал неможливо оцінювати в натуральних одиницях виміру, оскільки він є тільки грошовим еквівалентом очікуваного результату розвитку та використання виробничого й ресурсного потенціалів у майбутньому періоді в умовах потенційних обмежень зовнішнього середовища у вигляді прибутку.

Технологія визначення галузевого рівня фінансово-економічного потенціалу передбачає здійснення трьох етапів. Перший етап – визначення й описання складових фінансового потенціалу та його оцінка за фінансово-економічними показниками. Другий етап – аналіз фінансово-економічного потенціалу за критерієм «можливості залучення кредитних ресурсів на основі оцінки іміджу підприємства». Третій етап – комплексна оцінка фінансово-економічного потенціалу галузі, що здійснюється експертним методом, на основі значущості кожної складової.

Стабільний розвиток фінансово-економічного потенціалу суб'єктів господарювання у сучасних умовах, що супроводжується мінливістю, невідомістю та посиленням економічної глобалі-

зації, значною мірою залежить від їхньої фінансової стійкості. Враховуючи це, можна сказати, що процес управління фінансово-економічним потенціалом підприємств на галузевому рівні стає цілеспрямованим управлінським впливом на фінансові ресурси з метою досягнення фінансової стабільності підприємств галузі й нарощування їх ФЄП для розвитку та відновлення виробництва на інноваційній основі.

Зростання фінансово-економічного потенціалу забезпечується умовами беззбиткової діяльності підприємства. Наприклад, збільшення коефіцієнта економічної безпеки діяльності позитивно впливає на рівень фінансово-економічного потенціалу, оскільки прибуткова діяльність створює умови для нарощування власного капіталу, формування власних інвестиційних ресурсів, подальшого розширення господарської діяльності, забезпечення приросту майна тощо [9, с. 105].

Для реалізації процесу моніторингу фінансово-економічного потенціалу підприємств на галузевому рівні запропонуємо таку послідовність виконання розрахунків:

- 1) визначення наявності та величини можливих фінансових ресурсів на підставі розрахунку вартості діючого бізнесу суб'єктів господарювання;
- 2) визначення рівня забезпеченості та ефективності залучення фінансових ресурсів на основі розрахунку системи аналітичних показників та індикаторів фінансового стану;
- 3) аналіз рівня організації фінансового менеджменту;
- 4) формування інтегрального показника як основного індикатора наявності й використання фінансово-економічного потенціалу, що дає змогу спрогнозувати майбутній стан підприємств, виявити фінансові резерви й можливості, підвищити ефективність господарювання загалом.

В загальному розумінні категорія «потенціал» за своєю сутністю повинна відбивати не лише наявні, але й потенційні можливості підприємства, відповідно, показник ступеня використання фінансово-економічного потенціалу повинен відображати рівень досягнення максимально можливих фінансово-господарських показників суб'єкта господарської діяльності. Тому найбільш об'єктивною характеристикою потенційних можливостей підприємства на галузевому рівні є сукупність найвищих досягнутих показників фінансово-господарської діяльності за час існування підприємства або за визначений проміжок часу.

З огляду на це для визначення загального рівня використання фінансово-економічного потенціалу підприємства на галузевому рівні доцільно використовувати інтегральний показник, нормований за еталонними значеннями.

Як еталонний приймається найкращий інтегральний показник блоку фінансово-економічних

характеристик (індикаторів), який був досягнутий підприємством за аналізований період, тобто:

$$Ie_j = \max_{i=1}^n I_{ij}, \quad (1)$$

де Ie_j – еталонне значення інтегрального показника за j -тою групою індикаторів; $\max I_{ij}$ – максимальне значення інтегрального показника за j -тою групою індикаторів; n – кількість років в аналізованому періоді; j – кількість груп фінансово-економічних індикаторів.

Нормовані значення інтегральних показників за блоками фінансово-економічних характеристик визначаються за такою формулою:

$$In_{ij} = \frac{I_{ij}}{Ie_j}, \quad (2)$$

де In_{ij} – нормоване значення i -того показника в j -тій групі індикаторів.

Наступним етапом є визначення коефіцієнта невідповідності фактичного рівня фінансово-економічного потенціалу підприємства галузі еталонному. Цей коефіцієнт розраховується в i -тому календарному періоді таким чином:

$$Kn_i = \sqrt{\sum_{j=1}^m (1 - In_{ij})^2}, \quad (3)$$

Оскільки розрахункове значення цього коефіцієнта показує рівень невідповідності фактичних показників еталонному рівню, чим нижчим воно є, тим вищим є рівень використання фінансово-економічного потенціалу підприємства на галузевому рівні.

Таким чином, з точки зору забезпечення кінцевої прибутковості підприємства на галузевому рівні використання у фінансовому аналізі та плануванні показника невідповідності фактичного рівня фінансово-економічного потенціалу еталонному є найбільш доцільним і обґрунтованим.

Висновки з проведеного дослідження. Процес інтеграції України у світовий економічний простір загострює та актуалізує питання управління наявними та потенційними можливостями суб'єктів господарювання, зокрема їх функціональними потенціалами. Роль фінансово-економічного потенціалу доцільно розглядати з позиції взаємозв'язків між його елементами та результатами діяльності підприємств на галузевому рівні. Власне, фінансові, трудові й матеріальні ресурси є підставою для виділення трьох основних складових фінансово-економічного потенціалу – ресурсної, виробничої та фінансової. Сукупне поєднання розглянутих складових забезпечує відповідний рівень фінансово-економічного потенціалу розвитку підприємств на галузевому рівні.

Для визначення загальної величини фінансово-економічного потенціалу підприємств на галузевому рівні найбільш доцільно використовувати інтегральний показник, нормований за еталонними значеннями. Інтегральна оцінка фінансово-економічного потенціалу дає змогу досліджувати наявність фінансових ресурсів і можливостей на підприємстві, визначати рівень їх використання та спрогнозувати майбутній стан на перспективу.

Таким чином, використання запропонованої у статті методики оцінки фінансово-економічного потенціалу підприємств на галузевому рівні дасть змогу проводити більш обґрунтоване фінансове планування, об'єктивно оцінювати вплив рівня використання фінансово-економічного потенціалу підприємств на результативний показник чистого прибутку, що зробить механізм управління фінансово-економічним потенціалом більш прозорим.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ващенко Н. Теоретичні підходи до визначення сутності та структури економічного потенціалу підприємства / Н. Ващенко // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2007. – № 28. – С. 41–44.
2. Ковалев В. Финансовая отчетность. Анализ финансовой отчетности (основы балансоведения) : [учеб. пособие] / В. Ковалев, Вит. Ковалев. – М. : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2006. – 432 с.
3. Ковалев В. Учет, анализ и финансовый менеджмент : [учеб.-метод. пособие] / В. Ковалев, Вит. Ковалев. – М. : Финансы и статистика, 2006. – 688 с.
4. Баканов М. Теория экономического анализа : [учебник] / М. Баканов, А. Шеремет. – М. : Финансы и статистика, 2001. – 416 с.
5. Потенціал і розвиток підприємства : [навч. пос.] / [Б. Бачевський, І. Заблодська, О. Решетняк]. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 400 с.
6. Комарецька П. Формування стратегії управління фінансовим потенціалом підприємства / П. Комарецька // Національний дослідний економічний інститут Міністерства економіки України «Формування ринкових відносин в Україні» : зб. наук. праць. – № 9 (64). – К. : НДЕІ МЕМУ, 2010 – С. 90–92.
7. Орехов С. Диверсифицированные корпоративные объединения: проблемы статистического анализа / С. Орехов. – М. : БУКВИЦА, 2000. – 120 с.
8. Сердюк-Копчекчи Ю. Модель диагностики финансового потенциала промышленных предприятий / Ю. Сердюк-Копчекчи // Финансы, учет, банки. – 2011. – № 13. – С. 92–102.
9. Сметанюк О. Коефіцієнтний підхід до діагностики фінансового стану підприємства / О. Сметанюк // Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. – 2009. – № 13, Ч. II. – С. 105–108.